

ТАҢДЫНЫҢ МАЛЧЫННАРЫ БИРГИ КВАРТАЛДА

Чедишкиннерни быжыглавышаан, чаа-чаа бедиктерже

Тараа болгаш мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көүдөлдөр дөш бугу улустун социалисттик чарыкын калыптартуу дугайында чурттуу кезде ажил-агыйынын бугу ажилдакчыларына Краснодар крайынын Усть-Лабинск бүдүрүлгө эргелединин ажил-ишчилеринин кыйгырынын эин-биле дегинки, олардын үлгелерин элерибизге, Таңды районунун кезде ажил-агыйынын ажил-ишчилери боттарынын аргаларын болгаш куралдарын санап көргөш, чеди чылдын бешик чылдында кезде ажил-агый продуктуларын бүдүрерин база күрүнөгө садарын көүдөлдөр таламы-биле чаа-чаа хүлээлгелерин алган.

Районунуң колхозтары, совхозтары 1963 чылда 3.145 тонна этти, 4.435 тонна сүттү, 220 тонна дүктү күрүнөгө садарын шийтирлээн. Оон-биле кады малдын баш санын дыка өстүрер, оон уксаалын экинчилери болгаш продуктуларын көүдөлдери социалисттик чарыкта айтылган турган.

Алдыңтан бедик болгаш харысаалгалыг хүлээлгелерин күөсөлдөр дөш социалисттик чарык колхозтар болгаш совхозтар, фермалар болгаш сабырлар, тус-тус малчынар аразында калбарган. Ол чарыктын түнелгиде район бо чылдың бирги кварталында мал ажылынын продуктуларын күрүнөгө садар таламы-биле багай өвөс түнелдериги болуп, тодаргай көргүзүлгелерин чедип алган. Район бирги кварталда күрүнөгө сүт садарынын планын 132,2 хуу, эттинин 113 хуу күөсеткен. Сүтүн ийити саалдазы өрткөн чылга деңизерге көүдөлдөр болгаш оон баранарын чорутуу база бедик.

Квартал планын бүтү ажил-агыйлар бир дески темпелер-биле ей-шанда күөсөлдери чедип алып сорулга-биле районунуң партия комитетинин бөрүө болгаш район Советинин күөсөкчи комитети мал ажылынын продуктуларын бүдүреринин база күрүнөгө садарынын айлар, оон хонуктар айы-биле кылган графиктерин совхозтарга, колхозтарга баш бурунгаар чедирген турган. Колхозтар аң графикти фермаларга, а совхозтар — сабырларга, фермаларга боттарынын ээлдөөне чедиргилээн. Фермаларда, сабырларда ажил-ишчилер бүтү тус-тус хүлээлгелерин аң, малдын азырал, ажаалдазын экинчилер, шугуру ажалдаанар.

Бо бугу чедерлерин түнелгиде бирги кварталда күрүнөгө эт, сүт садар таламы-биле ажил-агыйларын хей кезин эки көргүзүлгелерин чедип алган. «Революциянын чалбыжы» колхоз (аргачы эш Гудков, партия организационун секретары эш Кунаев), дуржулга станциязы (директору эш Юртаев, партия организационун секретары эш Яркин) эт, сүт садар таламы-биле ажил-агыйларын чарыкынын мурнакчылары болган. Тодаргайларга «Революциянын чалбыжы» колхоз квартал планын сүт садар таламы-биле 211,7 хуу, эттинин—170 хуу, дуржулга станциязы сүтүтү—151,4 хуу, а эттинин—152,4 хуу күөсеткен.

«Тилелге», «Межегей», «Элегес» совхозтар сүт садарынын квартал планын ыракта ажыр күөсеткен. Ол ышкы эт садар планын районунуң бугу колхозтары болгаш совхозтары чедишкиннерни күөсеткенер.

Күрүнөгө сүт болгаш эт садар планын чедишкиннерни күөсөлдери чедип сүт-баран фермалары болгаш тус-тус малчынар биче өвөс күш-ажылы салымчынын кириген. Дуржулга станциязынын Хадын-Аксы сүт-баран фермазын, ол-ла ажил-агыйнын төп сүт-баран фер-

мазынын коллективтери саар инектерин ситен, силос, концентрат-биле эки чегерип, азырал ажааганы-биле эрткен чылдың бирги кварталында деңизерге сүтүң ийити саалдазын дыка ажыр күөсөлдери хандырганар.

Сүт саалдазын, ону күрүнөгө садарын көүдөлдөр дөш демаселе колхозтарын болгаш совхозтарын саанчыларынын хей кезин эки көргүзүлгелериги болулаан. «Элегес» совхозунуң Казь сүт-баран фермазынын саанчызы Ирина Смирнова бирги кварталда бир саар инекке онааштыр 541 кг сүттү саап, районунуң саанчыларынын чарыкынын бирги черин ээлээн. Ол-ла ферманын саанчызы Мария Ханды база эки көргүзүлгелерин чедип ап, бир инектен-не ортумаа-биле 537 кг сүттү саткан. «Межегей» совхозунуң саанчылары З. Казанцева, З. Карташева, А. Иванова, «Тилелге» совхозунуң саанчылары О. Анзелькис, М. Кара-кыс, дуржулга станциязынын саанчылары С. Утун, О. Чечек, «Революциянын чалбыжы» колхозунуң саанчылары Т. Юн, Н. Бизак болгаш өскелер-даа онза кымымаккай ажилдап, сүт саалдазын көүдөлдериңге ийит берип, боттарынын чогуру салымчынын киригенер.

«Совет Россия» колхозта Кузьма Огнев, дуржулга станциязында Александр болгаш Евгения Рудинер, Наталья Соболева, «Революциянын чалбыжы» колхозта Клавдия Бунина, Оюн Билчарына ышкы азырал ажааган малдын хонук бүрдө хей деңиз немелдеи аң турар малчынар хей.

Районунуң партия комитетинин бөрүө болгаш район Советинин күөсөкчи комитети бирги кварталда мал ажылынын продуктуларын садар таламы-биле колхозтарын болгаш совхозтарын социалисттик чарыкынын түнелгиде үндүрүш, парткомунуң база райсоветтин ажил-агыйлар аразында шийчилер Кызыл туугу дуржулга станциязына; сүт таламы-биле совхозтарын фермаларынын аразында шийчилер вымпелди «Элегес» совхозунуң Казь сүт-баран фермазына; сүт таламы-биле колхозтарын сүт-баран фермаларынын аразында шийчилер вымпелди «Революциянын чалбыжы» колхозунуң Моратевка сүт-баран фермазына тыпсырын шийтирлээн.

Күрүнөгө эт, сүт садарынын квартал планын районунуң ажил-агыйлары нийтизи-биле чедишкиннерни күөсеткен болза-даа, мал кыштагындагы организастаар таламы-биле улуг чедерлер чыдак ажил-агыйларга бодунганын демдегелери чутула. Мал чегерини эвөшпөт белектер, оларын кам чок төвөгөлөг чарыдаанынын түнелгиде мал чегерини төнүп, арып баксыраран мал ажил-агыйларда көүдөлдөр турар. «Коммунизмниң херели» колхозта, «Тилелге», «Межегей» совхозтарда улуг-даа, чаш-даа малга чарык ситен төнгөн. Силос база тунуп турар. Малагына «Тилелге» совхозтан, «Коммунизмниң херели» колхозтан хей мал арып баксыраанынын, чөм чогурун харазы-биле өлүп хораан. «Коммунизмниң херели» колхоз сүт садар планын күөсеткен. «Межегей» совхозунуң малы база улуг когаралга таваргыларынын аймылында турар. Мал кыштагындагы кышкынын таламы-биле дүвүрөчиги байлап өскө-даа ажил-агыйларда бар. Мал ажилында байдал ийинг багай чорукта таваргы турда «Коммунизмниң херели» колхозунуң зоотехниги эш Абрамова, «Межегей» совхозунуң зоотехниги эш Гривин болгаш өскө-

даа тускай эртемниглер багай ажилдап турарлар.

Малчынарнын амдырал-чурталгазын экинчилер таламы-биле хемчеглер дугайында СЭКП обкомунуң V пленумунуң доктаалын районунуң партия комитетинин II пленумунуң чугаалашкыш, ажил-агыйлар айы-биле тодаргай хемчеглерин ажилдап кылган. Дуржулга станциязынын дирекция чери, ийта партия организационунуң сөөлүгү үлүг ажилдарын чоруткан. Ийта малчынар чылгыт, чырык, арыг-силит чуртталга бажынар-биле хандырылган. Малагы Кара-Чырада малчынарнын хандырылгалы элээн экинчилер. Олар немелде ажилдап политбөлүгүмге өөрөткөн, кино көрүп, чунар бакына чунуп, чагыткан солун, сеткүлдерин ей-шанда ап турар. Ийта быжыглаттылган агитаторлар малчынар ортузунга бөсөлдөргө, солун номулгаларын доктаамал чорудуп турар. Дуржулга станциязы бо чылдын ийинги аял ишти чурттаар тос чуртталга бажынарнын, кызыл бугуларнын, чунар бажынарнын немей тударын шийтирлээн.

Малчынарнын амдырал-чурталгазын экинчилер таламы-биле тодаргай хемчеглерин «Элегес» совхоз болгаш өскө-даа ажил-агыйлар төлөвизин. Ийинг болза-даа «Коммунизмниң херели» колхозунуң, «Межегей», «Тилелге» совхозтарын ууртукчулары болгаш партия организационунуң секретарына малчынарнын амдырал-чурталгазын экинчилер таламы-биле хемчеглер дугайында СЭКП обкомунуң болгаш парткомунуң пленумдарынын доктаалдарын багай күөсөлдөр турар. Малчынарна медицина хандырылгалы эл-даа кошкак. Автоаваклар малчынарна ховар бакып турар.

Көдө ажил-агый продуктуларын бүдүрерин болгаш күрүнөгө садарын көүдөлдөр таламы-биле ажил районунуң ажил-агыйларына бирги кварталдан ийити кварталда ыракта күөсөкчиликниң болууру чутаакоо. Бирги кварталда эт, сүт бүдүрер база күрүнөгө садар таламы-биле чүгөсө түнелдериги дооскан болуу-сала колхозтарын, совхозтарын ууртукчулары, партия организационунуң ууртукчулары, тускай эртемнигери, көдөзүнчү ажил-ишчилери чедип алдыган, өл чедишкиннери быжыган. Төрөөн чуртка улам хей продукциянын бөрү дөш ийи дашкыр күөсөкчиликниң ажилдары чурдурут.

Эт, сүт бүдүрерин болгаш оларын күрүнөгө садарынын онаалда графиктери ажил-агыйлар, фермалар айы-биле ажилдап кылдыган. Ам ажил-агый бүдүрүшү ууртукчуларынын, партия организационунуң сорулгазы болза күрүнөгө эт, сүт садарынын темпелерин кошкатпас дөш колхоз, совхоз, ферма бүдүрүшү чедирген графиктерини сүтөздөргө организастап, оларнын күөсөлдөрүн оон хонук бүдүрүшү үндүрүшү, бар-ла куралдарынын болгаш аргаларын азырал, малчынарнын амдырал-чурталгазын экинчилерге уланган тодаргай хемчеглерин сонгаралдыга чокка боттарынын, малдын азырал ажаалдазын доктаамал экинчилери, малчынар ортузунга организаккай болгаш политик-экономикалык ажилдарын чорудары болуп.

Ийчан районунуң көдө ажил-агыйынын ажил-ишчилери мал ажылынын продуктуларын бүдүрер болгаш күрүнөгө садар таламы-биле алган бедик хүлээлгелерин мурнукуу ышкы чедишкиннерни күөсөлдөр шыдаар.

К. ОЧУР-ОЛ,
Таңды парткомунуң секретарынын ораалчызы.

ХАДЫҢ-АКСЫНЫҢ ФЕРМАЗЫ

Тываның дуржулга станциязы бо чылдың бирги кварталында күрүнөгө сүт садарынын таламы-биле республиканын бүтү ажил-агыйларын эң бедик көргүзүп чедип алган. Станция бирги кварталда күрүнөгө 120 тонна сүттү садар турган, 182 тонна сүттү садип, планын 151,4 хуу күөсеткен. Эрткен чылдың бирги кварталында дуржулга станциязы 120 тонна сүттү саткан. Ийчанга сүт бүдүреринин таламы-биле станция эрткен чылдың бирги кварталында деңизерге дыка хей тонна сүттү ажыр бүдүргөн.

Дуржулга станциязынын Хадын-Аксында сүт-баран фермазы сүт саалдазынын таламы-биле чыл бүрдө-де эки көргүзүлгелерин чедип ап, ай, квартал планын үргүлчү чедишкын күөсөлдөр келген. Ол фермазын эргелекчи Оюн Шырапович Сырат ажил-агыйны ууртуп бажынарына организаккай талантылыг, мал ажилына хей чылдар дуржулга ажилдап келген болгаш малды ажаап, чегерип, олардарынын улауу дуржулга кижжи. Оюн Шырапович ууртуп турар фермазы-биле бисти таныштырган.

Фермазын черде дыка эки дери кылган. Инектерин турар үлгелерин кажаанынын ишти чылгыт, арыг-шевер, электри чыры-биле хандырылган. Чегерлер, сугатар черлерин база-ла ол кажаа иштинде кончут таарымчалык кылдып кылган. Инектерин «сочка» деп саалда аппаратура-биле саап эгелөөн соонда сүт саалдазынын дыка көүдөзүнүн ферма эргелекчиси чугаалаан. Инес саар черини шалазын кылдырт чуп каапкан, саалда херекселерин болгаш кочалдарын, аң маршаларын база-ла арыг кылдып чуткан, тус-тус турар черлеринде чүрүм-чыскаалдыг аскылап каан. Сааныч бүрүт-ле тускай шафталары, ийта саалда үезинде кедек хеттерин аскылап каан.

«Фермазын ажилдакчылары» СЭКП-нин XXII съездинин шийтирлерин амдыралга боттандырар дөш бугу күжүгүстү салып ажилдакчыларын» деген лозунгун улагаттыр парлаан, эң-не көсүкү черде аскан. Коммунизм тургузуучу кижини моральдык мөзү-шындыгы аажы-чанарынын дүрүмүн база-ла улагаттыр парлаан аскан. Станциянын бо чылдын 4768 центнер этти, 10470 центнер сүттү, 326 центнер дүктү, 189000 центнер тарааны бүдүрер дөш хүлээлгелерин улагаттыр парлаан ийта аскан. Дуржулга ажил-агый чериниң сүтү болгаш этти, тарааны бүдүреринин база күрүнөгө садарынын таламы-биле чыл бүрдө-ле улам-ла улуг өздөлдөргө болуп турарын тускай диаграм-

мада көргүскөн. Чижээ, сүт саалдазы 1959 чылда 2659 центнер турган болза, 1961 чылда 7303 центнер, а 1962 чылда 7883 центнер кылдыр өскөн. Эт бүдүрери 1959 чылда 1414 центнер турган болза 1961 чылда 2144 центнер, а 1962 чылда 3710 центнер өскөн. Сүтү болгаш этти күрүнөгө садары чыл бүрдө-ле каш-каш центнер көүдөлдөр турар. Саалда залынын ийиндиги таламында бичи эрөлчигеште аптека тургускан. Сүтү хемчээр болгаш ону машинага тырттар өрөөлдер база бир агыт. Ийта фермазын сүт саалдазынын таламы-биле чедип алган көргүзүлгелерин болгаш планынын тускай аскылаан. Инес бүрүтүн бижээ доктааткан район сугатар чегерип турар: хунда бир инекке ситен, чарбалай тырткаш чымчадыр хайындрып каан арбайын, кукуруза саилозун, кызыл-тас сааванын, сөөк далганын, тарымал ситенерин (чумила, шыр), дусту берип турар. Ийчанга инектериниң шап кылды амдан-хоолуугу чегер-биле төттүр чегерип турарында саанчылар хей сүттү саап ап турар. Инектер хай чарында эгелөөн черле чер өлтүп керибден, үргүлчү азыралда. Чер карара бөрөгө ам чер оларларды, оон-биле кады немелде чегерини база бөрү.

Саалдазын чорударын, калажарын ийтин аштап арылгаларын, сааваларын, саалда аппаратарын чуртуну, инектерин чегериниң, дыштандырып тускай хүн чуртунуң өзү-гаар чорудуп турар, ол чуртунуң ханда аскан. Чижээ эргети саалда белекел 5 шак 45 минута турда эгелөөн оон 15 минута иштинде доосар. 6 шактан эгелеп эргети саалда, бүтү инектерини 2 шак 30 минута иштинде саап дооскан, оон соонда улаштыр 45 минута иштинде саалда залын болгаш сааваларын, аппаратарын чуп арылгалар.

Фермазын бүс-биле чылдылган олар кылдыр кылган болгаш бүтү ажилды күөсөлдөрүн механизастаан. Шупту сөс сааныч бар, оларнын кижжи бүрүтүн-ле 35 инектер быжыглаттыган. Оржак Чечек, М. Ийнова, Аля Оюн, В. Залучкай болгаш өскө-даа саанчылар хей сүт саап алып таламы-биле шыларат турар. Ийтагы Оржак Чечек эң бедик көргүзүлгелерин болуп, бирги черде шыларат үнгөн.

Сүт саалдазын хүн, ай, квартал айы-биле график өзүгаар чорудуп турар. Хадын-Аксынын сүт-баран фермазынын найбардыг коллективин бо чылдың ийити кварталында бирги кварталда саган сүдүндөн хей сүттү саап алып дөш ажилдап турарлар. Саанчыларынын болгаш фермазын ажилдакчыларынын чуртталга турар оран-бажыны таарымчалыг, эки, ишти арыг-шевер. Электри чыры-биле хүн, хүн чокка хандырылган. Ам ийта уруулар элдининг болгаш чуртталга бажынарнын чаа тудулары чоруп турар. Улава ам магазын болгаш кижжи эмелдегизиниң салбырынын туду эгелөөр.

Т. КЫЗЫЛ-ОЛ.

Уттүг-Туруг фермазында

«Революциянын чалбыжы» көдөз ажил-агый артелинин Уттүг-Туруг сүт-баран фермазынын коллективиниң чеди чылдың бешик чылдында сүт саалдазын көүдөлдөр дөш шугуругу ажилдап турар.

Фермада 169 баш саар инектер бар. Чыл эгезинде бээр 65 инектер төрөөн. Оларнын бызаалары четче доругуп турар. Ферма бирги кварталда нийтизи-биле 491 центнер азы бир инекке онааштыр ортумаа-биле 259 кг сүттү саап, багай өвөс көргүзүлгелериги болган.

Фермада мурнакчы ажил-ишчилер хей. Чижээ, сааныч Оюн Тана аңда быжыглаан 27 инектен 11,466 литр, азы бир инектен-не 377 кг сүттү, оң этти Нина Ейзак 28 инектен 7,488 литр азы бир инектен-не 248 кг сүттү саткан.

Ук фермада бызаа ажаакчылары Оюн Билчарына, Клавдия Бунина олар бызаа бүрүзүгө онааштыр хонукта ортумаа-биле 700—800 грамм немелде деңизин ап турар. Оларнын чамлык бызааларынын хонукта немелде деңизин бир килограмм чедип турар.

Эр молдургалар кадарчымы Николай оң ажаап турары 90 молдургаларын баш бүрүзүлөн хонукта 837 грамм немелде депзин алган.

«Межегей» совхозунуң Кара-Булуң сүт-баран фермазынын ажил-ишчилери көдөз ажил-агый продуктуларын бүдүрер таламы-биле партияның болгаш чазактын ап чорудуп турар чугула улуг хемчеглерин амдыралга боттандырар дөш бугу-ле күжүн, бар аргаларын салып ажилдап турарлар. Шап ол найбардыг коллективтиң ажил-ишчилери сүт бүдүреринин планын онаалгаларын үргүлчү чедишкынниң күөсөлдөр келгенер. Кара-Булуң фермазынын коллектив бо чылдың бирги кварталында нийтизи-биле 1284 центнер сүтү, а инек бүрүзүндөн ортумаа-биле 372 кг сүттү саап алганар.

ЧУРУКТА: Кара-Булуң фермазынын мурнакчы саанчылары (солгай таламында): Балчур Кара-кыс, Аля Нордуп, Мария Мартыненко, Вера Валынская, Оюн Чыртанай, Зина Родько олар сүт саалдазынын таламы-биле эки көргүзүлгелерин болуп турарлар.

Фотозу В. ЛУТНОВУУ.

Чедишкиннерниң үндөзүнү

Дуржулга станциязынын малчынар чеди чылдың бешик чылдында мал ажылынын продуктуларын бүдүрерин күөсөлдөр болгаш күрүнөгө 300 тонна сүттү, 410 тонна этти, 32,6 тонна дүктү садар деп шийтирлээн.

Станциянын малчынар боттарынын сителөөн сөзүн быжыма-биле өлөп турарын бирги кварталдын түнелдери көргүскөн. Бирги кварталда 25 тонна этти, 120 тонна сүттү күрүнөгө садар жуурут турган бис. Чыл эгезинден бээр 38,1 тонна эт, 182 тонна сүт белекел пунктуларынга дужааттыган. Оон иштинде инек этин 170 тонна, хааван этин 31 тонна. Азы сүт садар планын 151,4 хуу, эттинин—152,4 хуу күөсеттиген.

Сүт саалдазын көүдөлдериңге төп, Хадын-Аксы сүт-баран фермазынын колхоздары эки көргүзүлгелерин болгаш Чижээ, төп ферма 84,579 центнер азы бир инектен 272 кг сүттү саап, 70,752 центнерин күрүнөгө саткан. Хадын-Аксынын Фермазы 77,455 центнер азы бир инектен 319,6 кг сүттү саап, оон 67,678 центнерин күрүнөгө саткан.

Сүт-баран фермаларында 29 саанчылар бар. Оларнын хей кезин сүт саалдазынын таламы-биле эки көргүзүлгелерин болгаш. Саанчылардан Наталья Вяткина, Мария Линева, Оюн Чечек, Оржак Светлана, Сат Уушун, Надежда Сангуева олар сүт саалдазын көүдөлдериңге боттарынын чогуру салымчынын кирип, эң хей сүттү сатканнар.

Эр молдургалар кадарчылары А. Рудин, Е. Рудина, А. Дежнева олар баш бүрүзүгө онааштыр хонукта 727 грамм чедир немелде деңизин ап, кымымаккай ажилдап турар. Чыл эгезинден бээр страганың төртүр хойларындан 5,076 хураганнар төртүтүнгөн. Хойжулар Оюн Дажы-Саян, Оюн Кашык-кара, Сат Дочучу олар төртүтүнгөн бугу хураганнарнын менди доруктуруп турар. Ол ышкы хааван ажаакчыларынын көргүзүү база багай өвөс. Чижээ, М. Ийнова, Зинаида Сырчина олар дунуш хааван бүрүзүгө онааштыр 7,5—8,5 хааван олардын камгалап алганар.

Малчынар эки түнелдер чедип азыралга станциянын коммунисттериниң өвөс салымчынын болган. Партия организационунуң фермалар ажилдакчыларынын, хойжуларын, семиритилген малдын кадарчыларынын ортузунга организастыг болгаш тайлыбыр массалыг ажилды элээн күөсөлдөргөн. СЭКП ТК-нын ноябрь Пленумунуң соонда тускай эртемниглерин болгаш активтин киржилгези-биле партиянын ажил хуралына 1962 чылдын ажил-агый түнелдери чугаалаашып, станциянын ажил-ишчилеринин сорулгаларын тодаргайлаан. Ол ышкы декабрьнын

ийити чартында бүдүрүлгө хуралын эрттирген.

1963 чылдың бирги кварталында эт, сүт бүдүреринин база күрүнөгө садарынын таламы-биле он хонуктар, айлар айты-биле кылдыган графикаы ферма бүрүзүгө чедирген бис. Графикаын күөсөлдөргө он хонук, ай санында үндүрүп, мурнакчыларга ашша шаандалы тыпсып келген бис.

Малчынар ортузунга масса-политиктиг ажил чорудар, социалисттик чарыктын организастаар, оларнын күөсөлдөрүн хынаар кылдыр коммунисттерини ферма бүрүзүгө быжыглаан. Коммунистер быжыглаан участвоттарында доктаамал ажилдап, тайлыбыр массалыг хемчеглерини организаккай ажил-биле холбаштырып-шаан, тептеринин илердип, оларнын ууткаар таламы-биле практиктиг дуанын көргүзүп турган.

1963 чылда көдөз ажил-агый продуктуларын бүдүрерин болгаш күрүнөгө садарын көүдөлдөр дугайында усть-лабинчилерин кыйгырып сугатар малчынар ортузунга тайлыбыр-массалыг улуг ажил чоруттуган. Кубанчыларын кыйгырып бугу фермаларга чугаалажып көргөн. Партобон, ажилын комитети болгаш администрация, станциянын тускай эртемнигери-биле кады бригадала, ферма бүрүзүгө арталарын база каттап аде көрүп, чаа төлөндөлдөр ажилдап кылган. Ол төлөндөлдөрүн бүдүрүлгө хуралына, бугу фермаларга чугаалажып көргөн. Сааныч, хойжу, кадарчы бүрүзү малдын продуктуларын бедилер таламы-биле немелде хүлээлгелерин алганар.

Бо бугу чедерлерин түнелгиде мал кыштагалдышыкыны мурнуку чылдардан элээн организастыг эртки турар болгаш бирги квартал мал ажылынын таламы-биле чедишкынниң доозулан.

Ийинг болза-даа чедип алдында күөсөлдөр менергенер, сагыш-оожургаар өргө бисте чок. Мал ажылынын продуктуларын бүдүрер болгаш күрүнөгө садар таламы-биле ийити кварталда база күөсөкчиликниң ажилдап ужурут бис. Маана кол түвө болза бирги кварталдын темпелерин кошкатпас болуп.

Амгы үеде станциянын партия организационунуң мал кыштагалдышыкынын чедишкынниң доозар, малдын айтыг семиритилген организастыг эгелөөр дөш хемчеглерин ап турар. Ол болза дараанында кварталдарга, хей эт, сүт, дүк бүдүрерин көүдөлдөргө дуулаар. Станциянын күш-ажылга ышкы, найбардыг коллективин ийити кварталдын онаалдазын чедишкынниң күөсөлдөргө чигээниң чок.

И. ЯРИН,
дуржулга станциязында партбюро секретары.

Александр Ильич Рудин—Тываның дуржулга станциязынын малчыны. Ол эрткен чылдың ноябрь айда 223 баш, кыжын төрөөн эр бызааларын хүлээп алган. Ол чеди чылдың бешик чылдын бирги кварталында куш-ажылы улуг чедишкынни чедип ап, районунуң база бир мурнакчы малчыны болуп шыларат үнгөн. Оон

амгы ажаап турар молдургалары бо кышты онча-менди чыл ашкан, ам ол молдургаларын күжү семис чаагай. Александр Ильич молдурга бүрүзү-не бир хонукта ортумаа-биле 727 грамм кылдыр немей семиритип турар. Чамдыктары харын хонукта 1 кг ажыр семиритип турар.

— Боларны бо чылдың ав-

густ айда күрүнөңгү эт планынга кишер ужурутчу өвөс. Аңаа чедир улуг шорыкчыктар-биле өмөй чыгам кылдыр эки семиритип ажаарынын сорулгазын салып алган бис. Ынчанеши мал бодум болгаш мээң дивалакчыларым Александра Ефимова Дежнева, кадайым Евгения Степановна бистер молдургаларың хей

эртти немей семирити дөш оларнын ажаалдазынче, чегерилгезинче улуг кичээнеин салып турар мындыг улус бис. Эрткен чылдың күскээр кыжынында эгелээш амбыгаа дээр кукуруза саилоз, ситен, чарбалай тырткаш чымчадыр хайындрып каан чегер-биле чегерип турар бис. Чер карара бээрге тургузу азыралдан үндүрүш, өвтүгү черлерже барып оларларды бис. Изиг дүжүп келири билек-ле эки өвтүгү сериш тайгаларже чайлагладып чоруптар бис. Малдың дус, кужурун биче-даа үзүктөлдирбес чорук эки семиритилгени чедип алырныкы база бир магадылалы—деп, Александр Ильич чугаалады.

В. И. Лениннің төртүнгөн хүнүнден бээр 93 чыл болурунга

В. И. ЛЕНИННИҢ ТӨП МУЗЕЙИНДЕ

Коммунисттик инитиелди бистин чурттууска тургузары дөш совет улустун болгаш Коммунисттик партиянын демиселдин күчүлүгү чысыа болса, марксисин-ленинни теория, улуг Ленинни өөрдүн болуп турар.

В. И. Ленинни Төп музейи марксизм-ленинизм сургаала ары кга чигелээр чүве чок улуг учур-дузалыг болуп турар. Ону Коммунисттик партиянын Төп Комитетинин шийтири-биле 1936 чылдын май 15-те Москва хоорайга ачтыкан.

Музейин 20 ажыг залдарына 6 муң кире чүдү буюу экспонаттары дөшөп көрсүскен. Оларын арасында В. И. Ленинни ачылдырынын баштайгы учурун, оон чүдүлери парлаан солунар, сеткүлдер, ховар фото-чурдуктар, баштычынын эдилер чоран эт-херекселери, идиш-хестери бар. Ында уран чүдүдү өң дээр чотаалдыр — баштычын-ды ажил-амыдыралын көргүскөн чурдуктар, турсакаалдар чыгышкан.

Музейде дөшөтүнгөн документтер болгаш материалдар В. И. Ленинни ачылдырынын болгаш оо револу-люсу ажалын баам буртууда аажок тодарай чугаала турар. Музейге келген кижилер революциянын чагатынган баштычынын Коммунисттик партияны тургузары дөш канчаар амыр соксаал чок ачылдып чоранын, оон учурулаагы-биле Рос-сиянын ачылдырынын болгаш та-раачынаарынын хаа чазакты дужу-оакташ, пролетариат диктатураны тургусканын, Ленинни учурулаагы-биле хамааты дайынчыны чыдары-да даштыкы интервенциялар болгаш ак-гвардейчилерни чыла шапканын, Коммунисттик партияны учурулаа-гы-биле совет улустун социалисттик инитиелди тургусканын болгаш коммунизми тургузуу турарын тодарай билип алыр.

В. И. Ленинни Төп музейин тур-гусканында бээр 27 чылдарын дур-гузуда оон 20 миллион ажыг кижилер каан көргөн. Музейин бистин чуртуустан ирак, чок булунарнын-ды болгаш даштыкынан хай-хэй кижилер көзү көрүп турар.

Музейге чоран совет кижилер улуг Ленинге болгаш оон үндөлдүгү тургусканын Коммунисттик партияга иңг ынакчылынын дугайында чыл-дык сөстөрүн демделгел дептеринге бижип каап турарлар.

Бир ачылдыч кижини бижөөн болза: «Мен коммунист эвес мен, ыч-чазда-да Ленинни арын-нүрүндөн мен бугу совет улусту, келер үеңи кижиниң үлөгөр-хевирин көрдүм. Бүгү кижилер Ленин ышкаш бол-зуң!»

Бүгү делегейин ажалчы чоннарын уган-сарылыгы Ленинни идеяларын улуг саздарынын дугайында даштыкы кижилерин дем-делгелери чугаала турар.

Кыдат Улус Республикасынын төлө-лери мындыг бижилелди артырып каанар: «Совет улус ам өөрүчүлүгү болгаш бий чуртуп турарлар-дыр. Бистин чуртуустан чону ам совет улустун орун-биле чоруп орду. Бистер Ленинни тутунуң азда-биле чо-роаш бодуствуң чуртувуска аске-жежикти амыдыралды тургузуу турар бис».

Франциядан келген ажалчы төлө-лөр мынчаар бижөөнөр: «Ленинни калгачык музейин мырпайы чаз көрдүвүс. Улуг Ленинни демисели-биле болгаш ачылдыры-биле таныш-канымы соода, Францияга эң челе бергеш, демократия болгаш тайбын дөш улам ийедейлик демисежер деп бижың-биле шийтирлеп алдымың».

Ленинин херээ, Ленинни бол-дары амыдыралда боттанып, миллион-миллион кижилерин тайбын, демократия болгаш социализм дөш демиселге сөрүк кирип турар.

Музейин баштайгы залдарын В. И. Ленинни чаш болгаш анык чо-роан чылдарына бараалаткан. Ульяновтарын өг-булудини чурка-ры, бичин Володарын номчуң чо-роан номнары. Оларын арасында: И. Некрасовтун шудуктери, А. Пушкинниң чотаалдары, Л. Толстойнун «Дайым болгаш тайбын», И. Тургеневтин «Ачылдыч демделгелери».

Ленинин херээ, Ленинни бол-дары амыдыралда боттанып, миллион-миллион кижилерин тайбын, демократия болгаш социализм дөш демиселге сөрүк кирип турар.

1887 чылдын майда III Александр хаанын амы-тынчыне халдаашкын кылган улуг Ленинни акымы Алек-сандр Ульяновту шаажылаан. Акмын-нын шийли алган орун Ленин ший эвес, чазыгыг деп санааш, мында дөш: «Чок, бис мындыг оруктап чор-бис бис. Мындыг эвес оруктап чоруп херек». Ленин ичкан-на, он чеди харьмында-ла, массалыг револусуе демиселдин орун ший орук дөшөтүнгөн билген. Ында чүрүчү П. Белоусов-тун «Бис өскө оруктап чоруп бис» деп чүрун маңа холбаштыр дөшөп көргүскөм.

1889 чылда Ленин «Тараачынын» амыдыралында чаз ачылдыгы-ны шимчээшкенин» деп ачылды бижөөн. Оон амында чедир кадала-латтын арткан болуң база дөшөгөн. Ол ажил Ленин 23 харьмында-ла бөдүр марксисин-револусуе апарган деп чүвени чугаалап турар.

Бо баштайгы залдарда солун дел-гелериниң бирөөн болза, Ленинни Сан далагынын эдиктеринде Шу-шенское суурга шөлүгө турган амыдыралын көргүскөн болур.

В. И. Ленин даштыкы чоруп тур-ганынын өсүлүдө 1895 чылдын сентя-брыда Россияга эң келген. Ленин ол-ла доран Петербургтун бугу марксисин бөлүмүндө «Ажыл-

чың анын хостаары дөш демисел-дин өвдөлдү» деп чыгыс аай органи-зацияны тургускан. Ол тынап-ла Россияга револусуе партиянын өгө үндөсин болган. «Демиселдин өвдө-лө» ажалчы шимчээшкени-биле социализмин каттыжышканын херек кырынга боттандырып, стачка-ларын учуртуп агай берген.

1895 чылдын декабрыда хааныг өргө-чагырга В. И. Ленинни болгаш «Демиселдин өвдөлдүн» өзөн хэй кежигүнерин тудуп хорутууан. Кара бажында чыд ажыг олуртканын соода Ленинни Сибирьге шөлөөн. Ленин Шүшенское суурга үш чыл хире чурттаан. Оон баштай чуртуп турганы тараачын А. Д. Зыряновтун бажычынын чүрун мында көргүскөн. Ол-ла залда В. И. Ленин биле Н. К. Крупскаянын ийлеза чуртуп турганы П. А. Петрованын бажычы-нын хевирин бичилелдер кылды каан.

Владимир Ильич Шүшенскоеге үш-ле чылдын дургузуда 30 ажыг ачылдыры бижөөн. Оларын иштин-де марксисин теориянын өлүм чок улуг ачылдырынын бирөөн — «Рос-сияга капитализм көгүздө» деп ном бар. Ол номну маңы даштан кыл-ган хөө иштиде дөшөгөн каан.

1899 чылда Кызыл биле Абакан арасында Ермаковское суурга В. И. Ленинни учурулаагы-биле 17 со-циал-демократтарын хуралды болган. Орта Ленинни бижөөн «Россияны социал-демократтарын учурула-нышкынын» хулап агаң. Ол ажил «эволюцияны» ший эвес үел-бөдөлдөрүн чыла шап турар. Мын-да ол хуралдын киржикчилериниң чу-руктарын дөшөгөн.

Оон мың эс дугаар залдын те-рияттары оңа солун болуп турар. Ында В. И. Ленинниң бирги импе-риалисттик дайынчы үезинде ажил-амыдыралды көргүскөн.

Бүгү чөрдүлөөри тудулуга чеген капитализм бодунун сөөлүгү ча-дазы болуп империализмге шилчөөн. Хүн айтырынын эчөөндө соци-алисттик революция келген. В. И. Ленин ичкан даштыкыга чуртуп турган, империализм дугайында чо-гаалдарын аажок ханызы-биле өр-дөтүнгөн. Оон түнөлдө оон «Им-периализм — капитализмдин дөш ча-дазы» деп шыгарангай ному бижит-тинген. Ленин чүгө чыгыс ол ажыгы бижирде яны-бүр дыл-дарда 148 номнарын, 232 чүдүл-дөр ушта бижилелери кылган. Киж-и чигелген сөзгөлөр берг аажок улуг ажил-дыр. Ол ачылгатынган номнарын кезин ийи шафта дөш-өгөн. «Империализм — капитализмдин дөш чадазы» деп ному маңы даш-тан кылган хөөдө азын каан. Оон ийи таласында бүгү делегейин болгаш Совет Эвилелинин хэй национал улустарын дөшөгөндө ол номуң очулдарын көргүскөн.

Ол хамкк номнарын арасында тыва дылда очулган көргө, кижини сөгүш-сеткил хайыш, совет эрге-чагырганын үезинде тыва улус-тун эртен оруу карака чуртунуң келер. Национал хосталгалыг револу-ция өсөктү муруну чарымында Фе-длага инитиел көгүздөлдүн Федо-ладдыг тургузуу тергинде турган. Кандыг-да чуртка социалисттик ре-волюциянын тилегинын база бир чугула чүдү — ажалчыны амыч турган. Тыва улус Октябрьнин соци-алисттик Улуг революциянын ачым-дында инитиел хажуудөлдүн капиталисттик орун таварбайн, со-циализм тургузушкунуң өрүнчө кирген. Тывалар ам Совет Эвилели-нин хэй националдыг улауу-биле куд-дөш коммунисттик инитиелди тур-гучу турар. Бо бүгү чүгө улуг Лени-нин өлүм чок өөрдүнүн ачымында болган.

Тоску залда В. И. Ленинни сөөлү үедө тынылган, мурунда номчуку-ларга билимдерин чоран ачылды-рында чаз документтерин дөшөгөн. Орта хамктын мурунда баштычыны «Совет эрге-чагырганын эчөөн-дөг сорулгаары» деп ачылдынын баштайгы хевир хамааркыр.

Ында Ленинниң 1917 чылдын кү-зүндө Петроград чанында Разлив деп стация чогууган, каргыс ша-даалардан чаштынып турган үезинде эдилер турган эт-сөвин — шай ха-йындарып лажын, хөзөөн, хирээни, бадмын, сиген кезер кадырыны — ол-ла хөзөөр дөшөп көргүскөн. Бо бүгү баштычынын канчаар-да аажок бөдүңүн чугаалап турар. Ленин ичкан эске бугу ачылдыры-биле катал «Күрүе болгаш револу-ция» деп шыгарангай номуң бижө-жөн. Ол-ла залда ол номуң тыва дылда очулганы база бар.

В. И. Ленинни чон-биле кезөөдө ханы харылаагы чоранын он би-риг залдын делгирлери тодарай чугаалап турар. Ында Б. Владимиро-вскийниң «В. И. Ленин Михайлов за-водунда чүве чугаалап тур» деп чү-

руунун чанында хэй көрүчүлөр чымылган турар. Оон чанында М. Со-коловтун чуртууда баштычынын амы-тынчыне 1918 чылдын август 30-де болган халдаашканын көргү-скөн. Ленинни боолшкан эсер Капа-нын чамдык улус шөлүкөн, чамдык улус ам-даа дириг деп чугаалажып турар. Оон кайымы-даа ший эвес. Залда 1918 чылдын сентябрь 4-те унган № 190 «Известия» солун дө-шөтүнгөн. Ында Бүгү-россияны Оң-за Комиссиянын шийтири-биле Капанын ол-ла чылдын сентябрь 3-те боолш шийткен дугайында ийне-лди бар. Ол дөшөгө баштычынын амы-тынчыне халдан турган дайын-чыга бугу улустун килеңөөшкенин ий-лери алакан болур.

Баштычынын база бир өң киж-ини болгаш кайгамчык бөдүңү чорая-нып он үшкү залдын материалдары херечиле турар. 1919 чылдын де-кабрыда партиянын VIII конфе-ренциясы чымылган. Орта чаз Уставы хулап алган чорук партияны тур-гузуу бижылаарына оңа учур-дузалыг болган.

Даштыкы интервенциялар болгаш ак-гвардейчилерни чыла шапкан соода Совет күрүе тур чуда кыды азыл аралыг болган. Ол үелде РКП(б) IX съездин болуп эркен. Залда съездин Резолюцияны, «Төп Ком-итеттик илеткел» болгаш эске-даа Ленинни документтер дөшөтүнгөн. Оларын арасында съездин делегата В. И. Ленинни бодунуң доладур анкетасы кончуп солун. «Солун-чырга чүдүлөр бижип турар селер бө» деп айтырып Ленинни хары-лылаан: «Чүгө политиктик те-маларга, ховар бижип турар мен» дөшөгөн. Шийинде, чөтө эвес сан-биле алдырга бөш Ленин 30 муң ажыг чүдүлери бижөөн. «Кандыг дылдар болуп силер?» деп айтырыгың дү-жунга Ильич мынча деп каан: «Француз, англа немеп (база үш дылдыг хомкаш билер)». Херек кы-рында Владимир Ильич 10 дылдары чөтө билер, оларын кайзыныга-да чүве чугаалап-даа, ажил бижип-даа шыдар чораян.

Он бешки залдыг кол черин Ленинниң электрификация планына турсакаалган. «РОФСН-иниң электри-фикация планы» Ильич «партиянын ийги программасы» деп азда бол-гай. Владимир Ильич бугу чурттуу электрияларын бодан чораш. Баш-тычынын боданы ам амыдыралда боттанып турар. Денярын, Волганын, Ангараны соода улуг-улуг ГЭС-тер Улуг-Хемде тутууну агайлаң. Крас-ноярск ГЭС-тин сөөлүнде Ильичиниң шөлүктүрүп чораны Шүшен-скоенин карызына Саян ГЭС туту-вар.

Сөөлү залдар баштычынын ажил-амыдыралын сөөлү чыл-дарын чугаалап турар. Ында партия-нын XXI, XXII съездинде турса-каалтынан көрүчүлөр база бар. СЭКП-нин чаз, үшкү Программанын ийги мында дөш сөстөрүн азын үжүктөр-биле бижип каан: «Совет кижилерин амы салганы коммуниз-м үезинде чурттап деп партия байы-ралдык-биле чаралап тур».

Ол чүд дөшөгө, улуг Ленинни ча-гылгарын Коммунисттик партияга баштапкан совет улуг чайгыш чок боттандырып турарын дириг хереч-инди-р. Коммунизм улустарын ыракы күзел-боданы турганынан ам совет кижилерин бөгүнү кымып турар херээ, ажил-амыдыралы апар-ган.

Музейин түнөлдө В. И. Лени-нин өлүм чок ачылдырынын Совет Эвилелинин улустарын болгаш даштыкы улустарын дөшөгөндө очулдуруп турганын дөшөгөндө-биле дөшөгөн. Ол-ла номнарын арасында тыва дылда очулдурунган мындыг ачылдыр бар: «Империализм — капитализмдин дөш чадазы», «Күрүе болгаш революция», «Улуг эволюция», «Шажын дугайында», «Партиянын массалар ортузунга ажалчынын дугайында», «Партиянын чагыс өвдөң дугайында», «1905 чылдын революциянын дугайында илеткел», «Карл Маркс», «Фридрих Энгельс». Бо дөшөгө Ленинни ажил-дарынын тыва дылда очулдурунган чүгө чамдык кезин-дир. Херек кы-рында Ленинни дика хэй кол-кол ачылдыры очулдурунган болгаш оларын Совет Тының ажалчы чо-нары ханызы-биле өөрдүн турарлар.

В. И. Ленинни Төп музейинин ма-териалдары хэй болгаш байлаң. Баш-тычынын музейин көргөн кижиниң боданыга чүгө мындыг чүдү бугу назды артып калар: Ленинни өөрдүн чигелээр чүве чок үнелги, оң маадырыг ажил-амыдыралы совет улустыг болгаш бүгү делегейин ажалчы чоннарын кижиг төрөлгөт-кенин оң чөптү инитиелди — комму-нисттик инитиелди тургузары дөш демиселге сөрүк кирип, кыгытып турар.

Н. КУДАЖЫ.

Турсакаалдар кандыгыл?

Көчөтөө суурнун көдө клуунуң чанында бичи бажын бар. Ук ба-жык тыва улустун төөгүзүне алар-дыг. Аңаа 1920—1922 чылдарда С. К. Кочетовтун кызыл партизан отряды турган болгаш 1921 чылда бугу Тының тургузуучу хурамына ТАР-нын I-ти Конституциянын ху-лап алган. Ам ол бажында суурнун баблотекамын туруп турар.

Чонун төөгүзү тиле холбашкан бажынын ишти, даштын көрүштүг болдуруп дугайын моон мурунанд бөр хэй удаа шийтирлеп келген. Ынчалла-да өл-ла бугу херек кы-рында күсөтүнгөн турар. Ол тө-өгүлдери чугаалап турар бижип-ло-кументалер, чурдуктар, көргүзүг хе-

рескелдери мында чок, иштиде кан-дыг-даа шимдел кылдымыан. Маңа бичин музейге ачылды дугайында чугаа өргөн чылы-на динналган чүве. Ол болза-ла боттанып турар.

С. К. Кочетовтун кызыл партизан отрядына турсакаал суурда база бар. Ону бедир болгаш чаартып кылды дөш өргөн чылы бир бөдүк улус бистин суурга келгеш, турсакаалын алаан дескиндир бичи каскан, 2—3 машина ийги эленин, доврак сөөр-түп өкөп өкөкөн соода, ол ажил оон-биле ара сөксаан. Херин машина кичирин тургаш, хериян үрп каан.

Танды район.

А. НӨМ-ООЛ.

Тының комплексидиг геология экспедициясында урам чүүл бөлгүнүчү киржикчилерин талантыларын көрүлдөс болуп эркен. Бөлгүнүчү киржикчи Николай Крыцин 5 ырлары ыраан. Оон күсөлдөсүн көрүлгөр тергин сонууруган болгаш катал күсөлдөсүн бээр оон чыгыс удаа эвес дилеп турганнар.

ЧУРУНГА: Н. Крыцин «Орустар дайыны күзөөр бө?» деп ыры күсөлдөсүн турары. Үелегеде гидрист В. Назанов.

Фотоз В. САФОНОВУУ.

АЖЫКТЫГ СУМЕЛЕЖИЛГЕ

Коммунисттик кижизидигенин үн-дөлдөргө киржикчилер Турсакаал 11 чыл шөлөлдөргө башкылары анык салгачыларын кижизидиле-ре башкынын ролуну дугайын чуга-лашкан. Моон мурунда кандыг хуралдарга бо хире хэй маргы-даалыг санал-оол болбаң чүве. Бо дөшөгө, башкы кижини тының-ла дүрөдөргө айттыр. Иңдыг болу-даа журулду.

Совет башкы! Ол чоргаар дына-дыр, ол солун ажил-херектерин кы-лырын биске дагып турар.

— Сагыш-сеткил болгаш морул-дыг арын-нүр таласы-биле башкыга чөтпөстүрбүс журулду, ол өскө-лөргө үлөгөр болуп-деп, химия баш-кы П. Н. Бессертин чугаалаң. Ол мындыг таварлыгын чечке ал-ган. Эртен чылы дүрүт ажап алымышкынын үезинде бижип баш-кы өөреникчилерни ажил ачылдыр деп, патриотизм дугайында каас-коя нитинин херээгө бодуну күжүн бичи-ла кириштирбөң. Оон түнө-лдө башкыны чыгыс сөстөрү сорулгазын чедип албаң, бо урт-ларга үлөгөр болбаң.

Башкы болуп өөреникчиге негел-дегит болгаш оларга шийчи болур. Башкылар З. Н. Лавренко, Е. С. Кондрашина болгаш өскө-лөргө дугайын чугаалап, школа амыдыра-лында, педагогиктик литературалар солун чөткөстери кырген.

Башкы кижиниң даштыкы хевир байдалыне олар улуг кичөөн бө-дөлдө салганар. Уруглар — башкыны бугу тала-биле өттүлери оралда-жырлар. Ычангаш башкыны кел-дип чоруп хөп-сыны арыг-силг, та-ларымчалыг болуру чугула. А. С. Ма-каренко ол айтырыгже улуг кичөө-гейин салып чораян. Оон кады ажил-дар чораян башкылар уруктарга көзөң өң жи бөдүн хевирин кел-дип алгаш көзөңөр. Кайы хамаан чок, ка-раченко урочке кирбөс, ол хире негелдиг турганын шөлөлдөс өөрдүн эргелекчи Г. П. Дорофеева бө-дүнү чугаазына демделгөн.

Ол кезге башкылар үр-ле сүмел-дешкенир. Бо чугаалажышкын чамдык аштерин хандыр бодандырган, бистин сүмележишкенине халас барбаан.

Ю. НЕПРАСОВ, башкы.

ДООЗУКУЧУЛАРДА

Бешки курсчуларын мурунда шийтирлеп үе келген. Удаас доозарын чэк экзаменер зөөлөр. Институтка 5 чыл өөренигенин түнөлдө, дөшөгө биске билигн чедип ал, чедип алган билишкени амы-дыралга ажылаар бис. Экза-менерге белеткел шагда-ла эгелзеш. Хүнүнүң-не докта-тыккан шактарына катта-пашкынын кылып, эртен кылдарын лекция, конспекти-лерин номчуп турар бис.

Чамдык эртемнери катта-гырына бөлүгө кичээлдер улус дузалыг. Чижээ, совет ли-тература бөлүмүндө бистин

студентилер шупту киржип ту-рар. Бөлгүнүчү кичээлдеринге чечен чогаалды чаз номна-ры, өскө-дө чөшөлдөрүн хан-кызы-биле сайырып турар бис. Биске ол улуг учур-дузалыг. Тыва шөлөлдөргө орус дылды башкылар болганымыста орус дылды, ылаңгыя оң методи-камына хамаарышкан айты-рыларын эртен чыгыс прак-тикавыс-биле холбаштырып турар бис.

Б. МААДЫ, Ч. МААДУУ.

Кызылдың педагогика институтунун студентилери.

Четпестерни чайладыр

Өвүр районун «Торгалыг» колхо-зунда партия-күрүе контролонга ду-залар бөдүңүн составына партия, комсомол организацияларынын бол-гаш ажалчы чоннарын хуралдары 25 активчилерин шийли солган. Олар бирги организацияны хуралын кылгаш, бөдүңүтү өвөрүн тургузуң, ажил хуваадазын кылганар. Колхо-зу бөдүңүзүзүн адыраларына 5-5 кижиз ачылдыр кылдыр дугуржуп аналганар.

Чамдык эштер боттарынын хары-лаар участоттарында эки ачылдып турар. Чижээ, бөдүңүтү бөроо кижигуң, колхозта өдөс ажил-агыг тех-никамын ажалгалы болгаш күш-ажылдар бөдүңүчүлүгү бөдирин харагалар таласы-биле ачылдып тур-ар эш Т. Торжы чөткөстери ийер-дип, 7 актыны тургускан, колхо-зу баштаар чөринге кирип, хөмчө аддырткан. Ол ышкаш эштер Ш. Ко-чук, Чамыр, Санайр олар база эки ачылдып эгелзешкен. Олар ийертен четпестерни чайладыр дугайында боттарынын санал-оолын берип, күсөлдөсүн чедип аң турарлар. Чи-жээ, чакы тарылгага белеткел тала-зы-биле колхозта улуг четпестер ба-рын ийертенкенир. Колхозта бар тракторларын, автомашиналарын та-рылга белеткелге бижылаваанын-дан тарылга шөлүгө төгөр 4500 тон-на өкөтөн чүгө 1300 тонна тектүүн турганын ийертенкел, ол таласы-биле хөмчө аналганар.

Дузалаар бөдүңүтү кижигуңнери мал ажалында улуг четпестерни база ийердип, оларын чайладыр таласы-биле хөмчөгөри аң турар. Колхоз-туң хөжү бригадаларынын чамдык бригадилери бригадала өг-булудерин азы ажил кылгып шылаар кижилерин колхоз баштаар чөри бижылап каан турда-ла, бригадын ажалын колхоз бөдүңүзүзүн эске адыраларында ачылдып турар кижилерге кылды-рып турар чоруктарын бөдүңүтү кижигуңнери ийердип турарлар. Чи-жээ, Ак-Кара-Сугда хөжү бригадын бригадилери Уйуң-оол тулуг бри-гадазына эки ачылдып турган Болат-оолду баштады дика хэй кижилерге айла 15—20 рубль төлөп, бригадага ачылдып турар. Оон түнөлдөсү брига-даларда артык кижилер көвөдөп турар. Сакманшиктери санааска Ба-дид-Бахында бригадала 14 кижини орунда 19 кижиз, Кара-Таз бригада-зында 14 кижини орунда 20 кижиз ачылдып турар. Мындыг бойдал шупту бригадаларда бар.

Бо четпестерни эдерин бөдүңүтү кижигуңнери колхоз баштаар чөри-ге сүмелеп, күсөлдөсүн чедип алыр дөш ачылдып турарлар.

Т. ДАМБАЖЫН, колхозта партия-күрүе контролонга дузалар бөдүңүтү даргазы.

Профэвилел райкому четпес ажылдаан

Бистин районда күрүе албан чөр-дөргө ажалдакчыларынын профэ-вилел конференцияны чөткө чаз бо-луп эркен. Профэвилел райкомун ажалынын дугайында оон даргазы А. Петрованын кылган өтөң илеткенин барымдалааш, конференцияга санал-оол беринишкын көвөй болган.

Илеткелчи болгаш сагал берген делегаттар профэвилел райкомун ажалынын долу анализин учуруп, ажилда четпестерге хамаарыштыр чидиг шүтүмүлдөргө кылган. Сагал ажалында хымылда чорутта чо-гуур хөй-нигичи контролларын ажалчыне профэвилел райкому кич-өөн салбаанын район система-зында өрө-самчылардын хөмчө-өң улам-на өзүп турар апарган.

рою өсөстөрүн делегаттар база чөптү-биле шүтүмчүлөң.

Сагал, калып камгалал органи-зацияда ачылдып турар массанын ор-тузунда коммунисттик күш-ажылдын бригадасы, коллектив амы, шалып-чыны кылдыр адыр дөш чарыш чо-руу турар-даа болза, ол чугаа шим-чөөшкенин профэвилел райкому-да, тус-тус месткомнар-даа чогуур учурулаагы-биле хандырбаанын кылды-даа эки түнөлдө чедип ал-дымызын конференция шынгын демделгөн.

Күрүе албан чөрдөрүн ажил-дакчыларынын өл профэвилел район конференцияны бо бугу четпестери дүргөн ууткап, ажилды үндөлдө-биле ажилдериниң орустарын айт-каны шийтирин хулап алган. Кон-ференция организмын айттырын чугаалашкан, профэвилел райкому-нун чаз составын, күрүе албан чөр-дөрүн ажалдакчыларынын профэ-вилелин республика конференция-зына баар делегаттарын солган.

Ю. НЕПРАСОВ, башкы.

А. ДАМБАЖЫН, Бин-Хем район, Туран хоорай.

Тевелер бодаганнап турар

Улуг-Хем районун «Х Улуг ху-рал» колхозу — Тывада теве ажалдыг ажил-агыларын бирөөн, Артыл-дин теве калдарчылары С. Байыр, Менди-Бот олар беш чыл дургузуда теве малды, бо таласы-биле колхоз-тун чоргаларын малчынары бо-луп бергенер. Олар баштай хулап алдырда, 70 теве турган болза, ам 155 баш чөткөн.

Ам тевелер бодаганнап турар. Баш-тай төрөөн 15 тевелен бодаганны менди алыганын. Ам төрүр 10 теве бар. Төрүр болгаш бодаганны теве-дерге тускай жазаларын туткан.

Тевелер бодаганнап турар. Баш-тай төрөөн 15 тевелен бодаганны менди алыганын. Ам төрүр 10 теве бар. Төрүр болгаш бодаганны теве-дерге тускай жазаларын туткан.

